

De la vaca de Moripol i les patates

30 de juliol. A cal Tahona de Maçaners hem dinat amb mossèn Ramon M. Anglerill. A la sobretaula, ha sortit a la conversa el llogarret de Moripol, a Gósol. «Si hi vols anar, ja hi podem ser.» Amb el seu Suzuki blanc ens hi hem arribat per la pista que passa per la Collada. Ens creuem amb un camió que treu fusta del bosc. A Moripol només hi queden parets d'edificis, la quietud i les vistes a Encija i Bonner. L'únic edifici que sembla d'aquest món i no de l'altre és l'església de Sant Vicenç, que ha estat restaurada fa poc amb encert. El mossèn m'explica que l'amo va pagar la restauració, i ell, el sant, però que li va sortir de franc, perquè el que li havia costat va coincidir amb la recaptació de la safata el dia de la benedicció. Almenys fins l'any passat, el dia del patró s'hi diu missa.

L'antiga església de Moripol surt als pergamins l'any 982. Pertanyia al terme del castell de Fraumir, les restes del qual diu que es veuen en una clariana del camí del Molí d'en Güell a Bonner, i era dedicada a Sant Miquel.

Passegem davant les parets silencioses, les portes i finestres esbalandrades... En un moment donat sentim un so llunyà, estrany, com un grinyol de porta rovellada. El mossèn aixeca l'orella i aviat ho té clar: «És una vaca.» Sembla que no pugui ésser-ho, però es posa diguem que en pla de detectiu rural i se'n va de dret al lloc on hi ha la solució de l'enigma. Dóna la volta a la casa i hi entra per baix, on hi ha restes d'haver-s'hi estabulat animals. Puja una escala. A dalt hi troba la vaca, seca i solitària. «Vés a saber els dies que hi porta. Segur que ha entrat per dalt [hi ha un passadís estret, que amb prou feines si hi devia passar] i, en ser a dins, se li ha tancat la porta i no n'ha sabut sortir.»

Ja de tornada, a la benzineria, ha demanat qui tenia les vaques a la zona de Moripol. Li han dit que el Màlaga. M'ha deixat davant del cotxe i se n'ha anat a avisar-lo que tenia una vaca extraviada.

Moripol. FOTO BNG.

A Moripol no hi havia arribat mai, però el nom m'era conegut per haver llegit a les *Efemérides bergadanas* (1919), del senyor Jacinto Vilardaga, que en aquesta propietat s'hi van plantar les primeres patates de la comarca. Copio l'efemèride 252, del 2 de març del 1807: «*Empieza en Berga el cultivo de las patatas. En este día, Don Ramón de Tord, distribuyó entre él y otros tres vecinos, media arropa de estos tubérculos, que fueron inmediatamente plantados en sus huertos respectivos.*

»A D. Ramón de Tord se los mandó el dueño de la heredad de Moripol [sic] del término de Gósol.

»El Sr. Tord era el propietario de la casa de la calle de la Cruz, en que hoy está edificada la fonda "de Queralt.»

Si a Berga es van començar a plantar patates el 1807, a Queralt se'n va plantar cinc anys més tard. Ho van fer els ermitans als horts del santuari, segons explica mossèn Armengou.

La bicicleta del Pere Calders

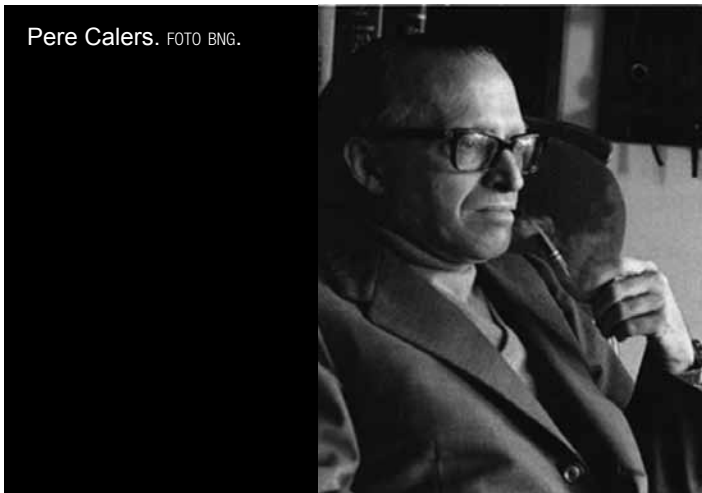
6 de setembre. En aquesta hora—cap a dos quarts de nou del vespre—la claror del dia es va esllanguint suaument i s'encenen les llumetes dins les finestres de les cases i les dels fanals dels carrers. Tot tendeix a la quietud, que es va fent mestressa de la situació i només és trencada ara per un lladruc ara pel ronc del cotxe que aparca davant la porta d'una casa. Ara mirava la màgia del moment per la porta del balcó: les coses han anat esdevenint una massa fosca, l'ombra del que havien estat durant el dia. De sobte, s'ha sentit una veu infantil i el frec violent de les rodes d'una bicicleta sobre la sorra després de la frenada. Ha arribat de jugar el nen dels de baix, dels de Manresa, que aprofita amb delit els últims espeternecs de les vacances estivals avianeses.

L'estampa m'ha recordat una anècdota relacionada amb l'escriptor Pere Calders. A la plaça del Forn de Berga, la companyia Dagoll Dagom representava *Antaviana*, obra basada en les seves *Cròniques de la veritat oculta* i, en el moment que la fada demana el desig al nen, des d'un balcó un altre nen crida amb força: «Una bicicleta!» La ingenuïtat de la intervenció va provocar una tendra i caldersiana riallada general del públic que seguia l'obra.

Em sembla que el pobre Calders va patir en vida el *realisme històric*, tendència establerta pels crítics Joaquim Molas i Josep M. Castellet a finals de la dècada dels seixanta del segle passat dins del marc general del moviment opositor al règim franquista capitanejat especialment pel PSUC. Pel *realisme històric*, la funció del poeta era el seu compromís amb la realitat social, no es tractava de conrear el lirisme sinó de fer de la poesia una arma més de combat. Les seves característiques havien de ser bàsicament aquestes quatre: el poeta no actuava aïllat sinó que establia un nivell d'integració amb la societat; feia servir un registre de llenguatge directe, proper a la gent; l'obra havia de contribuir a l'alliberament, i, per últim, no havia d'anar adreçada a elits sinó al gran públic. Pobre Calders amb la seva fantasia!

Dins d'aquest estat de coses, el nostre escriptor va ser qualificat per Molas com un autor fora de temps, poc compromès amb

Pere Calders. FOTO BNG.

la realitat de l'època, que més aviat buscava evadir-se'n amb les seves fantasies. Però Calders va respondre a aquestes crítiques escrivint uns articles a *Serra d'Or* en què defensava que qui s'havia de comprometre era l'escriptor, que l'obra havia de ser mesurada per la seva qualitat literària i que el realisme estricte tenia el perill d'excloure la fantasia, el somni i la il·lusió. Es tractava també de fugir de la realitat «tan trista» en què la novel·la fos la prolongació del diari. Tot i això, com ens han fet veure diversos autors, la fantasia en l'obra de Calders és, més que un allunyament de la realitat, l'exploració d'altres maneres de percebre-la.

Per Calders, el contacte amb el sobrenatural és una qüestió normal. «Tinc somnis profètics, pressentiments alertadors, trec part de la telepatia». Fins i tot diu que té fantasma a casa quan la penúria econòmica no és excessiva. I, a tot plegat, proposa que no se li doni massa importància.

Allò que s'escapa del natural no fa por, tampoc no és superstició, només té una existència lingüística. De sobrenatural n'hi ha de quatre classes i en l'obra de Calders hi són d'alguna manera presents totes. Són el precristià o supersticiós, el judeocristià, el paracientífic i el neofantàstic, terme, aquest últim, definit per Alazraki i que ve a consistir en una al·legoria del real.

En Calders sembla que no hi hagi separació entre el que és real i el que és sobrenatural. «Totes les coses que explico m'han passat de veres.» Els fets que narra es poden emmarcar dins la normalitat, són vulgars, naturals, comprovables, ens poden passar a tots. Succeeix, però, que quan ell les explica, el públic lector s'hi mostra escèptic. Per donar-hi versemblança se serveix de diverses tècniques. Una d'elles pot ser relatar una història a través de la transcripció d'un manuscrit, amb dificultats d'interpretació inclosa. Així sembla més creïble. Es val com a referent dels tòpics de la literatura i així s'estalvia la feina de crear una atmosfera que ja li ve donada i pot anar de dret a remarcar el que és diferent, el que resulta sorprenent i inversemblant.

Hi ha tota una sèrie d'elements fantàstics que surten a l'obra de Calders. Així hi tenim els esperits portadors de missatges, com el que surt a les *Cròniques...* que, després de picar tres cops a la paret,

se sent un rellotge que no és a la casa: no hi ha dubte, és un esperit. Els motius pels quals els esperits retornen de la seva estança cap al món dels mortals són bàsicament dos: l'amor i la venjança. A *Un estrany al jardí*, la senyora Magdalena rep la visita del marit... que feia una setmana que s'havia mort.

De vampirs només en surt un a *Invasió subtil*. Més fortuna té la figura dels dobles, que apareixen moltes vegades a les pàgines caldersianes. Aquest estrany efecte de «portar-me a dins de mi mateix» ocasiona l'aparició de dobles que unes vegades ho són en el temps; altres, per multiplicació, i, encara altres, ho són per efecte del mirall. Les persones que es troben en la situació de veure com els apareix un doble passen per un procés gairebé similar. Primer es produeix la trobada, després la reacció i per últim el desig d'eliminar-lo. Però alguna vegada la convivència pacífica es basa a aprofitar-ne la companyia. De totes maneres, el més normal és voler desfer-se'n, de vegades amb el suïcidi.

El fantàstic de Calders no només fa aparèixer esperits sinó que de vegades dóna vida als objectes inanimats com volent retornar a la situació pacífica de la natura primigènia davant l'estat de coses de l'època industrial. També hi ha a la seva obra alguna influència del surrealisme. I encara la invenció de noms per tal de veure si amb l'ampliació lèxica podia expressar la realitat d'una altra manera.

El fantàstic –sense explicació racional– té en Calders un caràcter metafòric. No nega la realitat sinó que n'amplia el ventall de possibilitats posant en funcionament els recursos de la imaginació. «No hi ha coses estranyes, el que és estrany és la realitat», va escriure a propòsit Julià Guillamon.

La de Calders no és una fantasia d'evasió, de mirar cap a un altre costat de la realitat, sinó de reafirmació, de fer-la encara més evident. Si va triar el gènere fantàstic va ser per servir-se del somni per explicar la realitat, com si la capgirés fins a «tocar de peus al cel».

El pastor de Coll de Pal

7 setembre. He pujat a Bagà per passar un matí amb Ricard Garcia Canal, el pastor de cal Negre. Té 37 anys i pastura el ramat, uns 800 caps de bestiar, a Coll de Pal. De sempre ha tingut clar que faria aquest ofici, que és, a més, el del seu pare i el seu avi. L'exploració agrària de cal Negre segueix el sistema del cercle tancat. Entre ell i el seu germà, el Lluís, fan tot el procés: recollida de les herbes i farratges, pastura del ramat, sacrifici i comercialització de la carn. La distribució la fan a través d'una doble via: la carnisseria familiar, cal Negre de Bagà, i la distribució a domicili a través de transport climatitzat.

El Ricard ha posat una mica al dia l'ofici de pastor. Té una interessant pàgina web, <www.carndelcadimoixero.com>, a través de la qual es pot comprar carn i els objectes d'artesanía que realitza a les estones de lleure, com sarrons de pastor i collars musicats. També es pot concertar una activitat per conèixer la vida del pastor consistent a passar un dia amb ell i el seu ramat. Jo hi he passat un matí.

El Ricard de cal Negre a la Pleta de Coll de Pal. FOTO BNG.

A la Pleta, que és a un quilòmetre i mig de Coll de Pal, hem parlat llarga estona vora la llar del foc. De ramats, ovelles, gossos d'atura... Sobre les esquelles m'ha explicat: «Hi ha la mitjana, de tub, i la borromba o borrombí, diferenciades pel to, que són ovalades. D'esquelles en porten les grans, ovelles estèrils o marrans castrats, i serveixen per si hi ha boira o el ramat és a dins d'un bosc; has de tenir un punt de referència i et guies per les esquelles.»

Sobre el crit que fan les ovelles, belar, ha precisat: «Xais, ovelles i marrans belen, tots fan el mateix crit. Poden belar per cridar la cria, però si tot el ramat es posa a belar, vol dir que no hi està bé o és tard i no les has tret.» També parlem del llop i altres animals depredadors del ramat. «Al llop una vegada el vaig veure, només una vegada amb sempre, a sobre del corral, a les Muntanyetes. Mai no m'ha matat res, però hi sóc cada dia. L'àliga un dia em va matar un xai acabat de néixer. El vaig veure a 500 o 600 metres. Li claven les urpes, l'enlairen i quan són un tros amunt el tiren per matar-lo. L'hi vaig prendre i el vaig enterrar, perquè no ho prenguéss per costum.»

Li pregunto sobre els núvols i els vents que actuen per aquests verals. «De vents hi ha el torb, la tramuntana, el llevant; de núvols, les castelleres, que van creixent durant tot el dia i a la tarda hi ha pluja i trons, i la boira, que ho tapa tot.» El Ricard sap quan farà una tempesta. «El ramat, també. Es veu a venir, elles mateixes volen marxar al corral. Nosaltres hem evolucionat en moltes coses, però hem perdut l'instint. Els animals el conserven.»

Posats a parlar de coses relacionades amb el món de la pastura, li demano l'opinió sobre els concursos de gossos d'atura. Veig que no ho acaba de veure clar. «Als concursos són sempre els mateixos moviments, uns moviments que no tenen gaire lògica. Per què vols fer passar el ramat entre dues fustes si en el dia a dia del pastor no ho fas mai? Possiblement aquells gossos a dins del ramat no sabrien treballar. Pot tenir els seu mèrit, però això no és el que fem els pastors amb el gos d'atura.»

El Ricard passa moltes hores sol, gaudint dels paisatges i el silenci. «M'agrada molt, el silenci. Si no el pots millorar, per què l'has d'espantillar? Aquí se sent tot, l'aigua, el vent, les esquelles, els ocells...»

BENIGNE RAFART

www.zenobitaedicions.com
Tel. 93 875 7363
c/e: zb@zenobitaedicions.com

Roger Cortina i Farràs

Col·lecció

patrimoni industrial i històric

Altres exemplars de la col·lecció "Ruta Minera"

De venda a les millors llibreries de la comarca